

TARİHSEL GÖRELİLİK YÖNTEMİ İLE KÜLTÜREL KURUMLAR VE EKONOMİ İLİŞKİSİNİ ANLAMAK: ALMAN TARİHÇİ OKULU

UNDERSTANDING THE RELATIONSHIP BETWEEN CULTURAL INSTITUTIONS AND ECONOMIC DEVELOPMENT WITH THE METHOD OF HISTORICAL RELATIVITY: THE GERMAN HISTORICAL SCHOOL

Hale KIRMIZIOĞLU*

Öz

Bu çalışmanın amacı, ekonomi alanındaki çağdaşlarından oldukça farklı bir anlayış sergileyen Alman Tarihçi Okulunun (ATO) iktisadi görüşlerini temellendirirken kullandıkları yöntem sayesinde ulaştıkları iktisadi bakış açısını irdelemektir. Tarihçi gelenek, ekonomik gelişimin temel dayanağı olarak kültürel kurumları görmektedir. Heterodoks Okullar arasında yer alan Okul, tarih araştırmaları ile değişen toplumsal yapı ve ekonomik gelişim süreçleri arasındaki bağlantıya ışık tutmaktadır. Yerleşik iktisat anlayışındaki *evrensel bilgi* ve *meta anlatı* gibi kabuller yerine ülkeden ülkeye değişebilecek öznel durumlara ve bunların yol açacağı farklı ekonomik ilerleme paternlerine vurgu yapar. Okulun yöntemi ve söyleminin önemi, Almanya'nın tarihsel koşullarında ve o dönemde gerçekleşen ekonomik gelişim sürecinde aranır. Bu nedenle çalışmada tarihsel görelilik yöntemi aracılığıyla, Okulun ortaya çıktığı dönem Almanya'nın içerisinde bulunduğu toplumsal, idari ve ekonomik koşullar araştırılır. Dönemin düşün insanlarının ve Okul temsilcilerinin özellikle ekonomik gelişim süreçleri ve bunun nedenlerine dair görüşleri, ikincil kaynaklardan aktarılır. Böylece içerisinde bulunulan koşulların güdülediği toplumsal değerler ve düşünce sistemindeki değişimlerin, ekonomik gelişimdeki payı anlaşılacak istenir. Almanya tarihindeki olaylar ve Alman Tarihçi Okulu'nun görüşleri, her kültürün kendi kendini beslediğini ve bu kültürel kurumların evrimini izleyerek ekonomik gelişiminin anlaşılmasının mümkün olacağını ifade eder.

Anahtar Kelimeler**: Alman Tarihçi Okulu, Tarihsel görelilik yöntemi, Ahlak ekonomisi, Ekonomik gelişme

* Kırşehir Ahi Evran University, Economics, halekirmizioğlu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8869-9933

** JEL: A13, B15, E02, E66

Abstract

The purpose of this study is to examine the economic perspective they reached by using the method they used in grounding the economic views of the German Historical School (ATO), which has a very different understanding from its contemporaries in the field of economics. The historical tradition sees cultural institutions as the foundation of economic development. The School, which is among the heterodox schools of economics, sheds light on the connection between the changing social structure and economic development processes with its historical studies. It emphasizes the subjective situations that can change from country to country and the different economic progress patterns that these will lead to, instead of the assumptions such as “logical universal knowledge” and “metatheory” in the orthodox economics approach. The importance of the method and discourse of the school is sought in the historical conditions and in the economic development process of Germany that took place at that time. For this reason, in the study, the social, administrative and economic conditions in Germany at the time the School emerged are investigated through the method of historical relativity. The opinions of thinkers and School representatives of the period, especially about the economic development processes and the reasons for this, are transferred from secondary sources. Thus, it is desired to understand the share of the changes in the social values and thought system motivated by the conditions of that period in economic development. The events in the history of Germany and the views of the German Historical School state that each culture feeds on itself and it is possible to understand economic development by following the evolution of these cultural institutions.

Keywords: The German Historical School, Historical relativity, Ethic economy, Economic development

1. Giriş

Alman Tarihçi Okulu (ATO), öncelikle Klasik ve Neoklasik iktisat teorisinin merkezine oturan liberal ekonomik anlayış ve onun dayandırıldığı varsayımlara bir itiraz niteliğindedir. Bu anlayışın ekonomi alanı için doğal yasalar tanımlamasına, tanımlanan bu yasaların tüm dünya ülkelerinde tüm zamanlarda geçerli kabul edilmesine, bu bağlamda ortaya çıkan iktisat teorisine karşı çıkar. ATO temsilcileri, hâkim iktisat anlayışının bu pozitivist bakışını ve bu bakışın sosyal bilimlerde ortaya çıkarttığı indirgemeciliği, ekonomik gelişim süreçlerini sekteye uğratacak bir neden olarak görür ve kalkınmanın önündeki engelleri ortadan kaldırmaya dönük başka bir bakış açısı yaratmak isterler. Onlara göre alternatif bakış açısını yaratacak yöntemin temeli, *anlamaktır*. Herhangi bir ülkenin ekonomik gelişimini anlamak ve bu duruma özgü politikalar önerebilmek için, önce o ülkeyi ve ona can veren toplumu tanımak gerekir. Tarihsel görelilik veya tarihçi metot olarak adlandırılan bu yöntem, iki temel dayanağa sahiptir. Birincisi, bir toplumu tanımak için onların tarihleri ve bu süreçte gerçekleşen toplumsal değişimleri gözlenmelidir. Tarihsel olayları anlamak için değişimin nedenleri veya motivasyon kaynakları ortaya konulmalıdır. İkincisi, ekonomik ve toplumsal konular, geçirilen değişimin ışığında ilgili toplumun değerler sistemi içerisinde anlaşılmalıdır. Özellikle kültürel kurumlar olan ahlak kuralları ve değerlerin, ekonomik alanda ortaya çıkartacağı sonuçları anlamak ekonomik yapıyı şekillendirmek için önemli bir ipucu sağlayacaktır. Tek bir toplumu ve geçirdiği tarihsel süreci kültürel, ekonomik ve siyasal unsurlarla dinamik bir şekilde değerlendirmek, Okulun yorumsamacı yanını işaret etmektedir. Buna göre bir tarihsel olayı anlamak için ilgili coğrafyadaki özel koşullardan

haberdar olmanın yanında sosyal yapıya gömülü bilgiden faydalanmak gerekir. Bu durumda iktisadi ilişkilerin temelinde yer alan insan ve ait olduğu kültürden getirdiği düşünceleri, ekonomik olaylar ve ekonomik yapı üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olacaktır.

Alman Tarihçi Okulu, Almanya'da 19.yy'ın ikinci yarısında hem Klasik Politik Ekonomi Okulu'na hem de Marksist İktisata karşı bir tepki olarak doğar.¹ Bir başka deyişle ATO, İngiliz Klasik teorisinin temelinde yatan rasyonelliğe, aydınlanmaya ve evrensel olarak geçerli ekonomi teorisine bir tepkidir. ATO'nun görüşleri, İkinci Dünya Savaşı ve Nazi döneminin yıkımına dek geçerliliğini sürdürmüş ve Almanya'nın kalkınma sürecinin büyük bölümünde var olmuştur. İktisatçılar arasında evrimci ve kurumcu düşüncenin itibar görmesi nedeniyle (ki bu yaklaşımların ilham kaynağı olarak görülürler), ATO'ya duyulan ilgi, son yıllarda istikrarlı olarak artmaktadır. (Michaelides & Milios, 2009, s. 497; Shionoya, 2001, s. 1) Ikeda (2008, s. 80)'ya göre, Okulun düşünce sisteminin 1980'li yıllarla beraber yaşadığı yeniden doğuşun iki temel nedeni vardır. Öncelikle yeni nesil Alman iktisatçılar, ekonomi alanına kendi köklerinden gelen katkıları merak etmektedirler. Aynı zamanda ana akım iktisada alternatif olabilecek bir bakış açısı ve farklı bir araçlar setinin olup olmadığı araştırılmak istenmektedir. Bu bağlamda ele alınabilecek en önemli hareketlerden biri de, 2000'li yılların başında ortaya çıkan Post Otistik İktisat anlayışıdır. Neoklasik yaklaşımın hâkim anlayış olmasının bir tür dogmatizm yarattığını ve kullandığı varsayımsal çerçevenin ekonomik gerçekliği açıklamaktan çok uzak olduğunu iddia eder. Ayrıca bir öğrenci hareketi olarak başlayan bu anlayış, yöntemde, düşüncede ve bilgide çoğulculuğu savunurken tarih, kültür ve psikolojinin ekonomideki yerinin yanında disiplinler arası çalışmanın önemini de vurgular. Burada nihai hedef, ekonomik gerçeğin anlaşılmasına yardımcı dokunabilecek hiçbir duruma kapıları kapatmamaktır (Fullbrook, 2007, ss. 2-8; 19-20).

ATO'nun aydınlanma felsefesine ve rasyonaliteye tepkisi, bir nevi akla karşı çıkış olarak algılanmamalıdır. Okul'un ortaya çıktığı dönemin öncesinde Almanya politik açıdan dağınık, pek çok küçük prenslikten oluşan bir bölge olarak düşünülebilir. İdari yapının parçalı olması bu prenslikleri uzun yıllar, çatışma ve işgallere açık hale getirmiştir. Oysa ekonomide üretim ilişkilerinin tesisi, öncelikle güvenlik ihtiyacının giderilmiş olmasını gerektirir. Ülkede kırsal kesimde yaşayan nüfusun fazlalığı ve bunların eğitim düzeyinin düşük olması, nitelikli insan gücünden mahrum kalmasına yol açmıştır. Emek, üretimin en önemli unsurudur. Eğer belli alanlarda eğitilmiş bir insan gücünüz

1 Shionoya (2005b, s. 14)'nın çalışmasında yer alan Marksist iktisata tepki olarak ortaya çıkmıştır görüşü; Okula ilham kaynağı olan düşünürlerden ve ideolojik farklardan dolayı dile getirilir. Ayrıca Marksist iktisata bir karşı çıkış olarak değerlendirilmelerinin bir diğer nedeni de, genel geçer kuramlara veya meta anlatılara karşı çıkmalarından kaynaklanır. Ancak Okul temsilcisi kabul edilmese bile Okulun görüşlerini etkileyen Hegel, aslında Marks'a ilham kaynağı olmuştur. Özellikle kullandığı yöntem açısından bakıldığında oldukça yakın oldukları görülür (Prendergast 2006, s. 258). Bu durumda Okulun Marksist iktisat üzerinde etkilerinin görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda ATO, bir yandan Marksist iktisatın yöntemine kaynaklık ederken diğer yandan meta anlatı olmasına karşı çıkmıştır. Kahn (1990, s. 232) ATO'nun hem rasyonel bireyi merkezine alan Klasik Okula hem de üretim tarzlarını merkeze alan Marksist iktisata tepkisini, her iki yaklaşımın da kültürü dışlamış olmasına dayandırır.

yoksa hem üretimi artırmak hem de tarıma dayalı ekonomik yapıyı değiştirmek güçleşir. Dolayısıyla bu durum kalkınmanın önünde büyük bir engel oluşturabilir. Almanya'nın tüm bu kendine özgü koşulları, Okul temsilcilerini öncelikle Almanya'nın ekonomik gelişim süreci için dayanaklar aramaya yönlendirir. Almanya, tüm ülkelerde aynı koşulların geçerli olmadığını ve görece daha gelişmiş bir ülkenin yaptıklarını taklit etmenin başarı getirmediğini deneyimlemiştir. Almanya, o dönemde bugünkü anlamda devlet kimliğini henüz kazanamamasına rağmen Büyük Britanya siyasal birleşme ve ekonomik yapılanma konularında Kıta ülkelerinin oldukça önündedir. Peki Büyük Britanya ekonomisinde uygulanan ekonomi politikaları, Alman ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayabilir mi? ² Politika kararları alınırken her ülkenin özellikleri, dönem koşulları ve tarihsel süreçteki dönüşümleri göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla sadece ekonomik gelişim için değil, toplumu ilgilendiren her alanda ülkelerin kendilerine has “öz sistemleri” oluşturulmalıdır. Toplumun zaman içerisinde kazandığı yeni yetkinlikler ve kültürel değişimi göz önüne alınarak revize edilen öz sistemler, ekonomik gelişimin en temel itici gücü olarak kullanılabilir. Alman Tarihçi Okulu tarihsel görelilik yöntemi ile toplumsal dönüşümün izlenmesi gerektiğini ve bu toplumsal değişim dinamiklerinin iktisadi gelişim ve iktisadi düşüncenin şekillenmesinde kullanılabileceğini ifade etmektedir.

Alman Tarihçi Okulun temsilcileri ve Okula ilham kaynağı olan düşün insanların temel sorusu, o dönemdeki Almanya, görece diğer ülkelerin gerisinde kalmış bir ülke iken nasıl ekonomik olarak ileri götürülebilir? sorusudur. Almanya'nın o dönemde yaşadığı zorluklar tam olarak nelerden kaynaklanmaktadır ve bunlar nasıl ortadan kaldırılabilir? Çalışmada yer verilen düşün insanların ortak konu başlığı, Almanya nasıl kurtulur? sorusudur. Ülke koşulları, idari, toplumsal ve ekonomik anlamda değerlendirilmiş ve dönemin düşün insanları genel olarak olumsuz olan bu koşulları düzeltecek bir toplumsal düşünce sistemi kurmaya yönelmiştir. Ülkenin tarihsel olarak getirdiği kültürel öğeler bütünü yapılanmasını kolaylaştırırken, eksik kültür kurumları, değerler, alışkanlıklar ve inançlardaki yeni biçimlenme ilerlemenin önünü açmıştır. Ülkenin tarihi sürecine dayanan bu değerler ve düşünce sisteminin revize edilmesi ile sonrasında karşılaşılacak yeni güçlüklerinde ortadan kaldırılması mümkün hale gelebilecektir. Bu durumda ekonomik sorunlar için önerilen çözümler, farklı ve yeni bir perspektif kazanmış olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Alman Tarihçi Okulu'nun görüşlerine dayanarak değerler, alışkanlıklar ve diğer kültürel öğeler ile ekonomideki gelişmeler arasındaki bağlantıları gözlemektir. Bu amaçla tarihsel görelilik yöntemi ile Alman Tarihçi Okulunun fikirlerine kaynaklık eden dönemlerde Almanya

2 Büyük Britanya'nın ekonomik gelişime katkı sağlayacağı gerekçesi ile Kıta Avrupa'sı ülkelerine serbest ticaret önerisinde bulunduğu dönemlere ve hemen öncesine bakıldığında ülkenin 200 yıllık Denizcilik Yasaları ile ticarete ve tarım alanındaki belli mallarda *destekleme ve korumaya yöneldiğini* gözlemek mümkündür. 1820 yılında serbest ticarete dair ilk adımlar atılmış ve bununla ilgili hukuki altyapı kurulmaya başlanmıştır ancak 1860'lı yıllara dek serbest ticarete tam anlamıyla geçilmesi mümkün olmamıştır. Bkz: <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/transformingsociety/tradeindustry/importexport/overview/protectingbritishtrade/> Chang (2002, s. 2)'e göre F. List, Büyük Britanya'nın devletçi politikalar uygulamasına karşın kendisinden daha az gelişmiş olan Almanya ve ABD gibi ülkelere serbest ticareti tavsiye ettiğini iddia etmektedir. Chang, bunu “merdivenlerden itekleme politikası” olarak adlandırmaktadır.

tarihi ele alınmıştır. 1648 Vestfalya Barışı sonrasında Almanya'daki dağılık idari yapı ve diğer koşullar açıklanarak, o dönemlerde filizlenen düşünce sistemi arasındaki bağ kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Alman toplumunun Almanya'nın ihtiyaçları doğrultusunda, zamanla neye evrildiği ve ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda daha iyiye ulaşmak için düşünürler tarafından yapılan önerilere yer verilmiştir. Bir başka deyişle Okulun ortaya çıkışına zemin hazırlayan olaylar irdelenmiş, belki de Almanya'yı Almanya yapan bu Okulun temel sorusu olan ekonomik gelişme ve zenginleşme nasıl gerçekleşir sorusuna verdikleri cevaplar, bu gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir. Tarihsel süreçte birçok etkenden ötürü yeniden şekillenen Alman toplum yapısı, bu yapıdaki değişimler, kamu yönetimi, toplumsal alışkanlıkları ve bu ülkenin farklılıklarından ötürü aydınlanma geleneğinin bu topraklarda, diğer Avrupa ülkelerinden ayrı bir fikir ortamı yaratması dikkatle izlenmesi gereken unsurlar olarak görülmüştür. Bu amaçlarla çalışma iki bölüm olarak tasarlanmıştır ve ilk bölümde Alman Tarihçi Okulu'nun temsilcileri ve genel görüşlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ATO'nun anlama üzerine oturduğu tarihsel görelilik metodu ve anlamayı mümkün kılacak ahlaki değerler ve kültürel kurumlar açıklanmıştır. İkinci bölümde ise kültür ve ekonomi ilişkisini tarihi olaylara dayandıran iktisadi düşünceyi anlamak için Alman tarihindeki olaylar ve Alman düşünürlerinin fikirleri bir arada ele alınmıştır. Alman Tarihçi Okulu'nun bakış açısından ötürü çalışma genelinde kültürel kurumlar olarak ahlak, ahlak kuralları, ahlaki değerler, gelenekler, inançlar ve alışkanlıklar kullanılmıştır. İkinci bölüm dört alt başlık olarak tasarlanmıştır. Nedeni, genel anlamda Alman tarihindeki dönüm noktalarını ifade etmek üzere kullanılan dört dönem olmasıdır. Tarihsel süreci izlemek için seçilen bu tarihler, Almanya'nın gelişimini etkileyen beş temel tarihi olaya gönderme için kullanılmıştır. Birinci ve ikinci alt başlıklarda ele alınan tarihi olayların yanı sıra ATO'ya ilham kaynağı olan Edmund Burke, Wilhelm Friedrich Hegel ve Friedrich List'in ulusal birlik görüşleri, tarihi olaylarla ilişkilendirilerek verilmiştir. Üçüncü ve dördüncü alt başlıklarda ise yine Alman tarihindeki olaylar, ATO temsilcilerinin ekonomik gelişim fikirleri ve bunun motivasyon kaynağı olarak görülen kültürel öğelerle ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Bu bölümlerde görüşlerine yer verilen eski ve yeni temsilciler; Wilhelm Roscher, Bruno Hildebrand, Karl Knies, Adolph Wagner, Gustov von Schmoller, Max Weber ve Werner Sombart'dır. Bu temsilcilerin Okul geleneğine ait kabul edilmelerinin temel gerekçesi, tarih araştırmaları ile iktisadi gelişimi anlama çabaları ve bu gelişim sürecinde kültür ve onun parçası olan gelenek ve değerlere yaptıkları göndermelerdir.

2. Alman Tarihçi Okulun Temsilcileri ve Genel Bakış Açısı

Pek çok iktisadi yaklaşıma ilham veren ATO, Türkçe yazında genellikle iki dönem olarak ele alınırken İngilizce yazında dönem sayısının üç olduğu görülmektedir. Eski ve Yeni Alman Tarihçi Okulu yanı sıra, En Yeni Alman Tarihçi Okulu nitelemesi de kullanılır. Schumpeter (1954) 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya'da temellenen ekonomide tarihselcilik okulunun üç nesilden oluştuğunu ifade eder: Eski Tarihçi Okul'un önde gelen isimleri Wilhelm Roscher, Karl Knies ve Bruno Hildebrand'dır. Genç Tarihçi Okul'un önde gelenleri Gustav von Schmoller, Karl Bücher, Georg Friedrich Knapp ve Adolph Wagner gibi isimlerdir. En yeni tarihçi okul ise Arthur Spiethoff, Werner Sombart

ve Max Weber tarafından temsil edilmektedir (Shionoya, 2005a, s. 1; Michaelides & Milios, 2009, s. 497; Milonakis & Fine, 2009, s. 75). Schumpeter (1914; 1967) ATO'ya ait görüşleri altı başlıkta özetler: Toplumsal yaşamın birliği, kalkınma ve evrim üzerine odaklanma, organik toplum yapısı, insan güdülerinin çokluğuna dayalı anti-rasyonalizm, genellikle çok bireysellik³ (olayların genel doğasından çok tekil ilişkilerle ilgilenme), evrensellikten çok tarihsel görelilik. Schumpeter, özellikle kalkınma bağlamı ve tekillik yönünün bir kombinasyonunun öne çıktığını ama önemsenmesi gereken kombinasyonun, toplumsal yaşamın birliği ve kalkınma bağlamı olduğunu vurgular (Shionoya, 2005a, ss. 3-4; Milonakis & Fine, 2009, s. 89). Alman ekonomisi özelinde düşünüldüğünde Schumpeter'in buradaki uyarısı oldukça anlamlıdır. Ekonomik gelişim sürecinde toplumsal ve ekonomik farklılıkları dayanak yaparak ilerlemek önemli bir etken olmasına rağmen Almanya'daki ekonomik gelişim sürecinin devamlılığını sağlayan, toplum bilincine sahip yeni bir birey yaratılmış olması gibi görünmektedir. Bahsi geçen birey, içerisinde bulunduğu toplumun ahlaki değerlerinden, geleneklerinden, alışkanlıkları ve kurallarından öğrendikleri ile değerlendirmeler yapar. Salt öznel değerlendirmeleri ile kişisel çıkarlarını her şeyin önünde tutma şansı yoktur. İçerisinde yetiştiği toplumun kültürel kurumlarını ve bunlardaki değişimi görerek, düşünerek ve çoğu zaman farkında olmadan kabul ederek şekillenir. Ekonomik ilişkilerini sürdürürken, ve kararlarını verirken bunları bir tarafa bırakarak davranması olanaklı değildir. Bu durumda ahlaki değerler ve kültürel alışkanlıklar ekonomik yapının biçimlenmesinde etkili olacaktır.

Grimmer-Solem ve Romani (1999, s. 3) ATO'nun görüşlerini aktarırken, iktisat teorisi ve iktisat tarihinin bir kombinasyonu olduğuna gönderme yaparlar. Ayrıca ampirik ve gerçeklere dayanan güçlü bir metodoloji ile karakterize edilen bu yaklaşım, teorinin tarihsel ve coğrafi göreliliğine bir vurgudur ve özellikle sosyal reform ve politik konularla ilgilenir. Burada ATO temsilcilerinin yorumlamak ve anlamak için rakamlara ihtiyaç duymuş oldukları ifade edilmelidir. Bir başka deyişle tarihsel olayları takip etmenin aslında bir anlamda veri bilmeyi ve biriktirmeyi gerektirdiği anlaşılmalıdır. Geçmişteki ticaret veya üretim verilerinin aslında tarihin bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla Okul için veri kullanımı önemli bir yere sahiptir. Maalesef tarih ve tarihsel süreç denildiğinde hâkim anlayışa göre bilimden ve kesinlikten uzaklaşmaktadır ancak bir ülkenin verileri, aslında onun iktisat tarihinin bir göstergesidir. Alman devletleri veya prensliklerinde ilk istatistik büroları veya merkezi istatistik ajansları 1800'lü yılların başında kurulmakla beraber,⁴ 1834 Zollverein'le birlikte Alman Federal devletleri çapında dış ticaret ve nüfus verileri toplanmaya ve biriktirilmeye başlanmıştır. Bahsi geçen dönemler, Okula ilham veren düşünürlerin ve ilk temsilcilerin yaşadığı dönemlerdir. Hatta Almanya İstatistik bürolarının açılması ve ileriye dönük verilerin izlenmesi

3 Burada bahsi geçen bireysellik, liberal ekonomi anlayışında bahsi geçen bireysellik değildir. Bireysellikten kasıt, insanın birtakım ortak özelliklere indirgenmesine duyulan tepki ile her insanın maddi ve manevi olarak birbirinden farklı olduğuna duyulan inançtır. Ayrıca bireysellik kavramı, toplum açısından değerlendirilirse bireysellik yerine tekillik (farklılık) konulmak suretiyle, coğrafi ve tarihsel göreliliğin kastedildiği anlaşılabilir. Dolayısıyla olgular değil, olaylar ön plana alınır.

4 Bkz: Fourcade-Gourinchas (2001, ss. 404-405)

konularında çok emek vermiş olan istatistikçi ekonomistlerden biri olan Ernst Engel,⁵ daha sonraki yıllarda Amerikalı akademisyenler üzerinde ciddi etkiler yaratacak ve Engel eğrisine⁶ ilham kaynağı olacaktır. Bunun yanı sıra Alman Tarihçi Okulu'nun ekonomik kalkınmaya ve bunun dayanaklarını araştırmaya odaklı bakış açıları, 19.yüzyılın ikinci yarısında etkinliğini artıran mikro iktisadi bakış açısına bir alternatif oluşturmaktadır. Alman Tarihçi Okulu'nun ekonomik kalkınmayı merkeze oturtan ve kalkınmanın ana aktörleri arasında devlet ve toplumu kabul eden iktisadi bakışı, o dönemdeki iktisat teorisinin şekillendiği çerçevenin oldukça dışındadır.

Tarihçi Okula göre tarihten bağımsız bir gelecek, siyasetten bağımsız bir ekonomi, kültürden bağımsız bir toplum ve birey, olanaklı değildir. Tüm bunların etkileşim içerisinde olduğunu ve her birindeki değişimin bir diğerindeki değişimi doğuracağını savunurlar. Alman ekonomisinin dönüşümü ve bunun altında yatan toplumsal ve siyasal dinamikleri, bunların tarihsel süreç içerisinde etkileşimlerini gözlemleyebilmek oldukça önemli değerlendirmelere izin vermektedir. Almanya'da 1648 yılı sonrasında başladığı söylenebilecek reformist hareketlerin ilginç bir düzlemde birbirini tetikleyerek bütün bir yapıyı baştan aşağı yeniden kurguladığı görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde tüm bileşenleri etkileyen en önemli reform hareketleri, hukuk ve eğitim sistemindedir. 19. yüzyılın başından itibaren farklı idari yapılara rağmen ortak değerlerini hatırlayan bir toplum dikkat çekmektedir. Tüm lehçe farklılıklarına rağmen sahip oldukları ortak dil ve bu dilde yapılan yayınların artması, kadınların ve gençlerin edebiyat aracılığı ile kültürlerine yakınlaşmalarını sağlamıştır. Bu durum sadece edebiyat, fikir ve sanat alanında ilerlemeye değil, aynı zamanda dini olarak da çeşitliliğe yol açmıştır. Din alanında radikal değişimlerin yüzyılı aşkın bir süre önce bu topraklarda yaşanması, farklı inanç sistemlerine karşı hoşgörü sağlarken, kutsal kitabın Almanca okunmasını teşvik eden din insanlarının varlığı, toplumdaki eğitimin kapsamını genişletmiş ve her açıdan beslemiştir. Bu durumu yaratan neden, Alman Aydınlanmasının bir parçası kabul edilen ruhun özgürleştirilmesi olabilir. Alman Aydınlanması ile yeni bireyleri içeren yeni bir toplum ortaya çıkmıştır. Bu topraklardaki yeni birey (diğer Avrupa ülkelerinde ekonomik liberalizm yani seçim ve rekabet özgürlüğü dolayısıyla rasyonelliği ile tarif edilen bireyden farklı olarak) maneviyatı olan, duygu ve düşüncelerini kendi aklı ve inandıkları ile destekleyen, çıkarlarını, içerisinde yaşadığı toplumun önüne koymayan bir insandır.

Gelenekleri ve genel anlamda kültür açısından muhafazakâr olarak nitelendirilebilecek bu toplum, özellikle eğitim anlayışı, toplumsal ilişkileri düzenleyen hukuk sistemi ve üretim ilişkileri konusunda devrimci bir niteliğe sahiptir. Kendilerini bir arada tutan değerlerini tanıyıp bilerek, hayatın materyalist tarafında köklü değişimler gerçekleştirmişlerdir. Alman devletlerinin çeşitliliğine, toplumsal, idari ve ekonomik yapıdaki tüm farklılıklara rağmen uzlaşmanın, beraber yenilenmenin ve üretmenin bir yolunu bulan, o günün Alman toplumu, bunu dönem şartlarını anlayabilmiş Alman

5 Porter (1986, ss. 181-82) Ernst Engel, Berlin okulunun kurucusudur ve Alman Tarihçi Okulu oluşturan nesli yetiştiren kuşağa dahildir. Engel ve Wagner'in istatistik konusundaki düşünceleri Eski Alman Tarihçi Okul temsilcileri tarafından kabul görmüştür. Buna göre istatistiğin en yüksek amacı, farklılıkların nedenlerini ortaya koymak için araştırmayı mümkün kılmasıdır.

6 Bkz: Dorfman (1955, s. 21) ve Rothbard (1960, ss. 661-662).

fikir insanlarına da borçludur. Immanuel Kant'ın eleştirel akıl ve otoriter yönetimi uzlaştıran anlayışı, Wilhelm Friedrich Hegel'in devlete bağlılığı özgürlük olarak tanımlaması, Johann Gottfried von Herder'in kültürel milliyetçilik kavramı aslında dış dünyaya karşı daha güçlü olma hedefini işaret ediyor gibi görünmektedir. Fikri ve eylemi hür ama geçmiş ve geçmişten bugüne taşıdığı kültürü ortak olan bir toplum, nihai olarak Avrupadaki diğer akranlarından daha geç ancak özüne daha uygun bir intibak süreci geçirerek, ekonomik anlamda kısa sürede diğerlerinin önüne geçmiştir. ATO'nun söyleminin gerçek anlamda kavranması ve yorumlanması, doğu toplumlarının pek çok açıdan batı toplumlarından farklı olduğuna dayanak sağlar. Genel anlamda doğu toplumlarındaki insan tipi karar alma esnasında toplumun değerleri ve kurallarından etkilenirken, batı toplumlarındaki insan tipi daha bireysel ve rasyonel düşünmeye meyillidir. Küreselleşen dünyada artık bunların önemi kalmamış gibi düşünmek ve her toplumun birbirine benzediğini iddia etmek, hali hazırda mümkün değildir. Çünkü günümüzde hala, insan topluluklarını güdüleyen temel kavramlar, eğitim süreçlerinde fazlasıyla yer almakta ve toplumlar tüm dijitalleşmeye rağmen köklerinden kopmamaktadırlar. Elbette bazı toplumların asimile olabileceğini ve tuhaf hibrit yapıların ortaya çıkabileceğini söylemek de mümkündür. Ancak yine de iki toplum tipi arasındaki temel farkların korunduğu kabul edilerek doğu toplumlarının ekonomik ve politik konjonktürlerini değerlendirirken ve yaşadıkları sorunlar karşısında politika önerilerinde bulunurken, farklı geçmiş ve kültürel altyapıya sahip batı toplumlarının kuram ve politikalarını dikkate almak ve bunlara göre hareket etmek yanlıgı yaratabilir. Bu nedenle Okulun öğretilerini yorumlayabilmek, onları gerçekten anlayabilmek, her ülkedeki güncel siyaseti ve ekonomi politikalarını gözden geçirmek için bulunmaz bir fırsattır.

3. Almanya'nın Kısa Tarihi ve Alman Tarihçi Okulu Anlamak

ATO'nun ortaya çıktığı dönemin özellikleri, Okulun görüşlerinin neden o dönemde yeşerdiğine dair fikir vermesi açısından önem taşımaktadır. ATO'ya göre dönemin konjonktürü içinde herhangi bir olay anlaşılmaya çalışılırken onu tarihsel ve toplumsal bağlamından kopartmadan anlamak gerekir, soyutlama yapmadan sosyal kaotik düzen, bir bütün olarak anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle Okulun ortaya çıktığı dönemin hemen öncesinde Alman tarihinde nelerin olup bittiğine ve geçirilen dönüşüme bakmak doğru olacaktır. Bu dönemde Almanya'nın özellikle İngiltere ve genel anlamda Kıta Avrupası ülkeleri karşısında ekonomik açıdan yaşadığı mağduriyet, Okulun ortaya çıkışı için en önemli nedenlerden biri olarak görülmesine karşın, dönemin siyasi ve toplumsal konjonktürünün de ele alınması ve gözlenmesi şarttır. 1648 Vesfalya Barışı ile başlayan bu dönemde Alman tarihinde dört önemli dönüm noktasından bahsedilebilir: 1789 Fransız Devrimi, 1815 Waterloo Savaşı ve 1835 Zollverein Gümrük Birliği ve 1848 Devrimleri. Almanya'nın karşı karşıya kaldığı güçlükler, özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 19. yüzyılın ikinci yarısına yani Alman Tarihçiliği bir ekol haline gelene dek fikir alanında yenilikleri besleyen en önemli etken olmuştur.

3.1. 1648 ve 1815 Yılları Arasındaki Tarihsel Olaylar ve Alman Tarihçilerine Öncülük Eden Düşünürlerin Birlik Fikirleri

Roberts (2016, s. 732) ve Fulbrook (2017, ss. 100-102)'a göre 1789 yılında farklı toplumsal düzen ilkelerine sahip üç yüzden fazla politik birimden oluşan Almanya, 1815 yılına gelindiğinde otuz sekiz devletten oluşan yeni bir ülke haline gelir. 1648 Vestfalya Barışı sonrası kısmen egemenliklerini kazanan Alman prenslikleri, gerek idari yapı gerekse toplumsal yapıda değişikliklere neden olabilecek reformlara girişmişlerdir. Alman prensliklerinin diğer devletler ve kendi aralarındaki mücadeleler, bunları sık sık sekteye uğratmıştır. Ancak 1760'lı yıllarla beraber reform hareketleri konusundaki devamlılık artmıştır. 1750'lerden sonraki dönemde Immanuel Kant ve Johann Gottfried von Herder gibi düşün insanlarının fikir alanına katkıları başlamaktadır. Bu düşün insanlarının fikirlerinde daima merkezi yönetim ve toplumsal bütünlük vurgulanmıştır. Alman topraklarında yıllar süren parçalı idari yapı, Alman prensliklerini ya diğer ülkelere yakınlaşmaya ya da onların güdümünde yaşamaya zorlamıştır. Bu durum fikir alanında, toplumsal birliğin ve merkezîyetçi yönetimin savunulmasını anlamlı kılmıştır. Alman prensliklerini bir araya getiren temel etken, Fransız Devrimi'nin bir özgürlük ve eşitlik bildirisinden, yayılcı ve emperyalist bir diktatörlüğe doğru kayması olarak gösterilmektedir. 1792 yılından 1794 yılına dek Fransa'nın Alman topraklarını kısmen işgal etmesi ve bu bölgelerde yönetimi ele geçirmesi, idari ve hukuki sistemin yeniden düzenlenmesine vesile olarak feodal toplumsal ilişkileri ortadan kaldırır. Fransa'nın devrimden çıkan sonuçları, işgalci tavrıyla tüm devletlere dayatması, işgal ettiği topraklarda reformların gerçekleşmesine neden olur.

Fransız Devrimi, siyasi ve askeri alandaki başarısızlığına rağmen, yol açtığı çeyrek asırdan fazla süren ayaklanmalar, iç ve dış savaşlar ile Avrupa'nın kaderini değiştiren temel olaylardan biridir. Sadece siyasi alanda değil, sanat, edebiyat ve fikir alanında da o zamana dek geçerli olan kurallar ve ilkeler keskin bir eleştiriye maruz kalır. 18.yüzyılın aydınlanma felsefesi; bireyseliği, rasyonalizmi, cumhuriyetçilik ve laisizmi yaydığı halde, Fransız Devrimi ve Napolyon istilalarından sonra Avrupa'da bu ilkelerin tam tersi akımlar kuvvet kazanmaya başlar. Liberalizm ve bireyseliğe karşı yönelen güçlü tepkilerin anavatanlarının Almanya olması normaldir. Almanya'nın iktisadi kalkınma ve sanayileşmede İngiltere'nin gerisinde kalması, Fransız Devrimi esnasında Napolyon istilasına maruz kalması, ulusal birliğini tamamlamada Avrupa'da en geç kalan ülke olması, Almanya'da diğer ülkelere ve bu ülkelerin sistemlerine karşı güçlü bir tepki doğurmuştur. Bu durum hem Tarihçi Okulun hem de Marksizm'in Alman topraklarında yeşermesine zemin hazırlamıştır (Yalçın, 1983, ss. 360; 363-64). Fransız Devrimi'nin ılımlı ve yumuşak başladıktan sonra yöntem değiştirerek, kanlı bir mücadele haline gelmesi, pek çok düşünürde bu yolun insanlığın kurtuluşu için doğru yol olmadığı kanaatini uyandırmıştır. Bunlar arasındaki en önemli isimlerden biri, Edmund Burke (1729 – 1797)'dir. Burke, Amerikan İhtilali ve bağımsızlık savaşını destekleyen liberal bir düşünür olmasına rağmen, Fransız Devrimi ve onun yaydığı düşüncelere cephe almıştır. Burke, İngiliz anayasası ve yurttaş özgürlüğü sisteminde bu düşüncelerin hiçbir rolünün olmadığını ve bu durumun temellerinin daha derinlerde aranması gerektiğini belirtir. Rousseau'nun iddialarının aksine insan mutluluğunun toplumdan koparak değil, ancak toplumun bir parçası haline gelerek mümkün olacağını

ifade eder. Devrimin fikir babalarının gelenek ve geçmiş düşmanlığına neden olduklarını ve bunun Fransa'yı felakete sürükleyeceğini vurgular. Fransada millet meclisinde bulunan insanların dar kafalı, kendi çıkarlarını düşünen, köksüz ve sorumsuz kimseler olduklarını, oysaki İngiltere'de Magna Carta'dan bu yana, toplumu ayakta tutan, kökleri tarihin derinliklerine inen kuralların, geleneklerin, toplumsal bilgeliğin varlığı nedeniyle İngiliz yurttaşların hürriyetlerinin güvence altında bulunduğu dikkat çeker. Burke, bir ulusun geçmişinin, geleneklerinin, o ulusun yaşamında en büyük yardımcı pusula olduğunu belirtir (Burke, 1943'dan Aktaran: Yalçın, 1983, ss. 361-362). Burke'in devrim karşıtı düşünceleri, geçmişi ve geçmiş kurumları idealleştirmesi, ATO üzerinde oldukça etkili olmuştur (Savaş, 1998, s. 500). Tarihi miras ve içerdiği kültür, bir ülke için, bir devlet için, ruhsuz ve mekanik birtakım kurallardan çok daha değerli hale gelmiştir (Yalçın, 1983, s. 363).

Ülkelerin geçmişleri ve bu esnada oluşan toplumsal bilinci taşıyan bireylerden oluşan bir toplumun, hukuk ve devlet ile özgürleşmesi fikri, Alman tarihçiliği ile ismi özdeşleşen George Wilhelm Friedrich Hegel (1770 – 1831) tarafından ifade edilir. Aynı Burke gibi toplumun geçmişine ve tarihsel süreçte ahlak ve değerler ile şekillenen ulusal bilince değinir. Hegel, toplumbilim için en iyi yöntemin tarihsel araştırmalar olduğunu iddia eder. Tarihi olayların incelenmesi, tarihsel gelişim sürecinin ardında yatan bazı temel kuralların ortaya çıkartılmasına imkân verir. Hegel'e göre tarih; özgürlük ve adaletin nasıl gerçekleştiğini gösterir. Özgürlük ve adalet, ancak güçlü bir devletin varlığı ile mümkün hale gelir (Savaş, 1998, s. 499). Hegel, bireyin ancak bir devlete tabi olması ile ahlaki değer kazanacağını yani özgür ve adil bir ortama sahip olacağını ifade eder (Kazgan, 1997, s. 375). Gerek tarih araştırmalarına verdiği önem gerek güçlü devlet ve toplumsal bilince sahip bireye yaptığı göndermelerle ATO'nun görüşlerine öncülük eden düşün insanlarından biri kabul edilir. Almanya'daki reformların temelde hukuk sisteminden başlaması, Hegel'in cümlesinde, sanki hayat bulur. Bir ülkede yurttaşın, yurttaşlık haklarının en büyük garantisi, anayasa ve yasalardır. Sağlam kurulmuş bir hukuk sistemi ve yasalar, aslında toplumun daha özgür ve rahat yaşamasını sağlayacak bir yaşam alanını düzenlemektedir. Bir başka deyişle kurallar ya da kanunlar, toplumsal düzen ve mutluluk için şekillendirilir. Hegel, özgür davranışı, akla uygun olan davranış olarak tanımlar. Evrensel akılların somutlaştırılmış hali de devlet olduğuna göre, bireylerin rasyonel davranışı, sorgulamadan devletin yasalarına uymakla olanaklı hale gelir (Harris, 1942, s. 823).

Almanya'nın ya da o dönemde Alman toprakları üzerinde olan çok sayıda Alman devletinin Fransız Devrimi'nin sonuçlarına verdiği tepkinin ve onun sonuçları ile girdiği etkileşimin pek çok nedeninden bahsetmek olanaklıdır. Fulbrook (2017, ss. 81-99)'a göre Alman devletleri çok uluslu ve çok dilli ⁷ bir yapıya sahip oldukları gibi, tek bir idare tarzı, tek bir toplumsal yapı ve tek bir dini anlayışa da sahip değillerdir. Alman devletleri pek çok açıdan birbirlerinden farklıdır. Ancak 18. yüzyıl Almanya'sındaki fikir, edebiyat ve sanat alanındaki gelişmeler, toplumsal ve kültürel yakınsamayı

7 1648 yılı sonrasında Alman devletleri veya prensliklerine bakıldığında; büyüklük ve taşıdıkları diğer özellikler ile birbirlerinden bir hayli farklılaştıkları görülür. Bazı Alman prensliklerinde Alman olmayan uyrukların yaşaması ve Slav dillerinin yanında üstün dil kabulü gören Fransızca'nın seçkinler arasında kullanımı söz konusudur (Fulbrook, 2017, ss. 82-84).

mümkün kılar. Özellikle dinde ortodoksluğun yıkılması, Almanca yayınlanan kitapların sayısının artması, gençlerin okuma oranındaki artışlar ve reformist din adamlarının varlığı, ortak köklerin hatırlanmasına vesile olmuştur.

Fulbrook (2017, ss. 104-108) Fransız Devrimi'nin, Almanya'da ticaret ve emek hareketliliği önündeki engelleri ortadan kaldırmaya da hizmet ettiğine dikkat çekmektedir. 1806 yılından itibaren gerçekleşen reformlar, sistemli ve sürekli olmasa bile toplumsal düzende ciddi farklar yaratır. Örneğin 1807 yılında işgal altındaki Alman topraklarında serfliğin kaldırılması, statü toplumundan sınıf toplumuna geçişi tetikleyerek kapitalist üretim ilişkilerini destekleyecek bir emek hareketliliğine yol açar. Prusya ve Avusturya'da yönetimler modernleştirilip ekonomide iyileşmeler kaydedilmeye çalışılır. Ulusal eğitim sistemi, hukuk, idari yapı, vergi ve tarım alanlarında reformlar öne çıkar. Loncaların sınırlayıcı güçlerinin azalması ve şehirlerde uygulanan satış vergisi gibi bazı iç ticaret engellerinin kaldırılması, önemli hamleler olarak nitelendirilebilir. Ancak bunlar içerisinde belki de en önemlisi, ulusal eğitim sisteminin yaratılması sonucunda Almanya'nın 19. yüzyılda Avrupa'nın en iyi eğitim almış işgücüne sahip olmasıdır. Öyle ki Amerika'da dahil pek çok ülkenin o dönemde ileri gelen ekonomistleri, ATO'nun temsilcileri tarafından yetiştirilir.⁸

3.2. 1815-1848 Yılları Arasındaki Gelişmeler ve List'in Ekonomik Kalkınma Fikirleri

1815 yılından 1848 yılına uzanan döneme "Restorasyon dönemi" veya "Mart öncesi" denilmektedir. 1815 yılında Napolyon, Waterloo Savaşı'nda İngiliz ve Prusya orduları tarafından yenilip, sürgüne yollandığında Avrupa tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Napolyon yenilgiye uğratıldıktan sonra kurulan Alman Konfederasyonu ulusal birlik yolunda atılan en önemli adımlardan biridir. Bu dönemde başlayan birleşme hareketinin ilerde nihai sonuca ulaşacağı, Napolyon döneminde başlayan reformların sonuç vermeye başlamasından bellidir. Bu dönemde pek çok Alman prens, gücünü ve egemenliğini⁹ artırmıştır (Fulbrook, 2017, s. 109; Yalçın, 1983, s. 360). Toplumsal alanda gerçekleşen pek çok reforma rağmen prenslerin egemenliğindeki artış, başka bir deyişle mutlakiyetin güçlenmesi, bir başka ülkenin egemenliğinde yaşama korkusu ve buna karşı verilen mücadele ile ilgilidir. Alman geleneği, hukuk ve devlete bağlılığı hem maneviyatın korunması hem de özgürlük ve adalet beklentisi ile ilişkilendirmiştir. Bu nedenle mevcut yöneticiyi sorgulamadan hakimiyeti kabul etmek, güçlü bir iktidarın yönetiminde düşünce ve girişim özgürlüğüne erişmek anlamına gelebilir. Bu ara dönem kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan bir geçiş dönemi olarak nitelendirilmektedir. Alman toplumunun nüfus yapısındaki değişimler ve ekonomik alanda gerçekleşen reformlar, tam olarak

8 Bkz: Dorfman, 1955, ss. 17-18; Rutherford, 2001, ss. 176-177.

9 Tilly (2001, s. 115)'e göre bu merkezileşmenin ya da mutlakiyetin güçlenmesinin ardında başka bir neden vardır. Napolyon Savaşları için ordularını harekete geçiren Avrupalı devletler genişler ve merkezileşir. Savaşın sonunda ordularını dağıtan bu devletler, biraz küçülmüş olmalarına rağmen bütçeleri, personelleri ve faaliyet düzeyleri, daha öncekinden çok daha fazladır. Dolayısıyla Avrupa devletlerini büyümeye sevk eden birincil etken, savaş harcamalarıdır.

kapitalist üretim ilişkilerine izin verecek ölçüde değildir ama önünü açacaktır. Her şeyden önce ulusal birliğe giden yol açılmış, statü farkına dayanan toplumsal yapı terkedilmeye başlanmış ve Alman devletlerinin üretimine itici güç sağlayacak olan gümrük birliği sağlanmıştır.

Clapham (1961)'e göre Napolyon'un istilası, Kıta Avrupa'sında ve özellikle Almanya'da yolların ve kanalların gelişmesinde, iç ticaretin artmasında, basit tezgahlardaki imalatın çoğalmasında önemli bir rol oynar. Böylece, birçok şehirde üretime dönük bir hareketlenme ortaya çıkar. Ancak Napolyon'un yenilmesi, yeniden görece ucuz İngiliz mallarının Avrupa'ya gelmesine neden olarak bu girişimlerin yarıda kalmasına yol açar ve henüz kurulmakta olan endüstrileri yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bırakır. Prusya'nın bazı bölgelerindeki yüksek maliyetli sanayi dalları, devlet desteğiyle ayakta durabilir. Bu iktisadi koşullar, birbirine yakın pek çok Alman devletini kaçakçılığı engelleyerek devlet gelirlerinin azalmasını durdurmak ve çifte vergilerle maliyeti artırarak rekabet gücünü yitiren sanayileri korumak adına, bir gümrük birliğine zorlar. Neticede Alman devletleri arasında 1835 yılında Zollverein adı verilen birlik oluşturulur (Akt: Yalçın, 1983, s. 365). Gümrük Birliği'nin kurulduğu yıllarda bu okulun öncülerinden kabul edilen List'in "Politik İktisadın Ulusal Temelleri" adlı eseri yayımlanır. Almanya, Gümrük Birliği'ni yaygınlaştırmak için Prusya'nın bilinçli bir şekilde uyguladığı karayolları yapımı ve geliştirilmesi politikasıyla güçlü bir iç piyasa yaratır. Gümrük Birliği, ulaştırmanın geliştirilmesi, eğitim hizmetlerine ağırlık verilerek becerikli ve çalışkan bir esnaf ve zanaatkar kitlesinin yaratılması gibi nedenlerle, Almanya'da mucize bir kalkınma hamlesi yaratır. Devletin girişimcileri destekleyen geniş korumacı politikasıyla, Almanya 1845 ve 1880 yılları arasındaki kısacık 35 yıllık dönemde Avrupada İngiltere'den sonra en güçlü sanayi ülkesi haline gelir (Yalçın, 1983, ss. 365-366).

Friedrich List (1789 – 1846) Almanya'nın İngiliz malları ile rekabet edebilmesi için hem üretim hem ticaretin sürdürülebilir olmasını sağlayacak politikalar önermiştir. Çünkü kalkınmanın nihai aşamasında her iki ekonomik faaliyetin de gerçekleşmesi gerekir. Ulusun kendisini, tek ve entegre bir bütün şeklinde özel bir ekonomik birim olarak görür ve ulusun üretici güçlerinin gelişim sürecini açıklar. List, ekonomi politiğin ulus fikrini bir başlangıç noktası olarak ele alması ve belirli bir ulusun ekonomik durumunu nasıl iyileştirilebileceğini öğretmesi gerektiğine inanır. O'na göre ekonomi politiğin temel meselesi birey çıkarları değil, ulus çıkarları olmalıdır (Sheptun, 2005, s. 355). Bu bağlamda Klasik Okulun önerilerine karşı çıkan List, ATO'nun öncüsü kabul edilir. Ancak aynı zamanda Adam Smith'in Alman takipçisi olarak da anılmaktadır. Smith'in Britanya ekonomi politiği için ortaya koyduğu çabanın bir benzeri, List tarafından Alman ekonomisine uyarlanmıştır. Almanya'nın endüstrileşmesine katkı sağlayacak ekonomi politikalarının teorik dayanaklarını yaratmaya çalışmış ve bu nedenle Britanya ekonomisi için önerilen politikalarla mücadele etmiştir. Alman ulusunun diğerlerinden ayrılan, zamanla kazandıkları eşsiz özelliklerle ekonomik gelişimin sağlanması fikrini benimsemiştir (Kahn, 1990, s. 238). Daha önceki iki düşünür gibi List'de Almanya'nın kalkınması için gerekli motifleri, kendi köklerinde aramış ve en önemli dayanağı, Alman ulusu ve tarihsel düzlemde şekillenen ortak kültürel öğeler olmuştur. Toplumun zamanla edindiği değerler, toplumu oluşturan her bireyin farkında olmadan giydiği bir kıyafet gibidir. Kültürel kurumlar olarak ifade edilen

ahlaki değerler, kurallar, inançlar, gelenekler ve alışkanlıklar bir ulusun ortak maneviyatını oluşturur. Ortak maneviyatın korunması ve fikir özgürlüğü, üretici gücün ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Ortak kültürel değerleri olan ve ulus olmaya namzet Alman prensliklerinin iç ticaretteki engelleri kaldırması ve gelişen ekonomik ilişkilerini korumaları gerekir.

List, serbest rekabetin ticaret yapan iki ülkeye de fayda sağlayabilmesi için eşitler arasında yapılması gerektiğini belirtir. Eğer endüstriyel gelişimde diğer ülkenin gerisinde kalmıyorsa, önce ekonomik olarak güçlenmek gerekir. Bu aşamada gücün kaynağı, üretici güçtür. Üretici gücün kaynağı ise tarihi koşullara bağlı olarak her ulusun kendine özgü gereksinimlerinden doğar. Almanya belli bir gelişmişlik düzeyine ulaşıncaya dek iç tarifeleri kaldırmalı ve yabancılara karşı ortak bir politika uygulamalıdır. Adam Smith'in Ulusların Zenginliği yaklaşımı, List tarafından kabul edilmez. Çünkü üretici güçlerin geliştirilmesinde yönetici güç (ki devlet ile somutlaşır) ve ulusun oynadığı önemli rol ihmal edilmiştir. Oysa ekonomik ilişkilerin içerisine gömülü olan güç ve ulusun bir araya getirilmesi şarttır (Kahn, 1990, s. 239). List, Okul'un diğer fikir önderleri ve temsilcilerinden biraz daha farklıdır. Alman tarihçileri teori karşıtlıkları ile bilinmelerine rağmen O'nun serbest ticaret karşıtı fikirleri, genel bir teori olarak kabul görmüştür. Korumacılık ve bebek sanayi argümanları, yerleşik iktisat kitaplarında yer almıştır.

3.3. 1848-1871 Yılları Arasındaki Gelişmeler ve Eski Alman Tarihçilerin Kalkınma ve Kültür Fikirleri

Bu dönemi de bir çeşit geçiş evresi olarak düşünmek mümkündür. Gümrük birliği sayesinde ulusal bütünlük fikrinin daha önemli hale geldiği bu dönem, Alman devletlerinde ve Avrupada temel hak ve hürriyetler için mücadele verilen bir iç karışıklık dönemi olarak düşünülebilir. Elbette bu durum Alman devletleri arasında tam bir birleşme gerçekleşmesini bir miktar geciktirmiştir. Alman Tarihçi Okulunun şiddetle savunduğu temel özne, toplumun kendisi ile onun bir arada daha üretken olmasını garanti eden devlet, Alman topraklarında 1648 yılından sonra hep kol koladır. Birey veya bir bütün olarak toplum, kendi gelişimini engellemeyen, her alanda eğitimi mümkün kılan, maneviyata karışmayan bir yönetim anlayışıyla sorun yaşamamıştır. Ancak Alman devletlerinde, 1848'den hemen önceki dönemde yüksek nüfus artışının olması, gıda kıtlığına, açlık ve yoksulluğun yaşanmasına yol açarak, bölüşüm konusunda sıkıntılar yaratmıştır. Aynı zamanda İngiliz mallarının rekabeti ile mücadele edemeyen üreticilerin üretimi sürdürememesi ve yetersiz beslenme gibi sorunlar, toplumdaki çeşitli kitlelerin ayaklanmasına neden olmuştur. 1850'li yıllardan sonra ise iktidarın, toplumun yaşam alanında meydana gelen ekonomik çarpıklıkları düzeltmemesi, temel hakların kazanımı için mücadeleleri başlatmış ve anayasal hakların çoğu bu dönemde yapılan anayasa ile kazanılmıştır.

1850 ve sonrasında Eski Alman Tarihçi Okulu iktisadi düşüncelerini ortaya koymaya başlayacaktır. Az gelişmiş Almanya'nın sanayileşmesine yönelik ve ahlaki içselleştiren kurumsal bir çerçeve inşa eden Okulun temsilcileri kurumsal evrim ve ulusal politikalar gibi ana kavramları anlayabilmek için tarihsel ve ahlaki metotlar geliştirerek, kullanmışlardır. Bu nedenle kurumsallaşma, evrimleşme ve

toplulukçuluk gibi ekonomik ve sosyal teoride yer alan görüşlerin Tarihçi Okulda ve ilişkili düşünce okullarında temellendirildiği söylenebilir (Shionoya, 2001, ss. 1-3). Tarihçi metodun ahlaki içselleştirmesi ve değer yargılarını içeren bir yorumlamayı bünyesinde barındırması bilimden ya da bilimsel bilgiden uzaklaştığı şeklinde anlaşılabilir. Ancak toplumların tarihsel süreç içerisinde şekillenen kültürleri onların ekonomik davranışlarını ve beklentilerini etkiler. Koslowski (1997, ss. 3-6)'e göre genel ahlak, belli bir toplumun kültür ve alışkanlıkları, gelenek ve göreneklere kadar ahlaki kurallarını da yansıtır. Ahlaki ve kültürel amaçlar ise ekonomik davranışların nedensel faktörleri olarak yorumlanabilir. Bu durumda ATO'nun bakış açısı, tarihsel süreçte şekillenen kültürel ve ahlaki değerlerin sadece idari yapı üzerinde değil, aynı zamanda ekonomik sistem, ilişkiler, davranışlar ve beklentiler üzerinde etkili olarak ekonomik yapının temelinde yer edineceğiyle ilişkilidir. Tarihsel olaylar izlenerek yapılan çıkarımlarda bunların etkisi de hesaba katılmalıdır.

Wilhelm Roscher (1817 – 1894)'e göre ekonomi politığın amacı, halkların ekonomik açıdan ne düşündüklerini, ne istediklerini ve buna nasıl erişeceklerini belirlemektir (Çöloğlu, 1987, s. 161). Roscher, ekonomi politığı “ekonomi yasalarının doktrini” olarak veya “ekonomi tarihinin felsefesi” olarak kavrayışıyla, Alman Tarihçi Okulu'nun kurucusudur. O sadece bir uyanışa neden olmaz, aynı zamanda kendi araştırma programını uygular. Hildebrand'da, ekonomi politığı, Roscher gibi algılar ancak bunu daha edebi bir şekilde ortaya koyar (Ashley, 1895, ss. 117-18; Milonakis & Fine, 2009, ss. 74, 82). Eski Alman Tarihçileri'nin hemen hemen hepsi gibi Roscher' de toplumları ve kurumları anlamının gerekliliğine, bunun içinde karşılaştırmalı yöntemin önemine inanır. Roscher'in analizleri hem kendi dönemindeki tarihçilerden hem de kendisini izleyen tarihçilerden daha farklıdır. Süreç içerisindeki değişimleri gözlerken bunların karşılıklı ilişkilerine ve nedenselliklerine oldukça dikkat eder. Ayrıca değişim sürecini tam bir evrimsel çerçevede izah eder (Gay, 1941, ss. 10-11). Kahn (1990, s. 237) Roscher'in bireyi iki güdüye indirgediğini ve bunlardan birinin Klasik gelenekle bağdaşırken diğerinin ATO'nun yolunu araladığını ifade eder. Bu iki güdüden ilki, maddesel anlamda kendi çıkarlarını izlemesidir. Diğer ise iç huzur, özgürlük, adalet ve eşitlik fikirleri ile ilişkilendirilmiş olan Tanrı sevgisidir. Bir diğer tarafından bakılırsa Roscher, “ekonomik insan” a duygularının bir kısmını geri kazandırmış. Neoklasik iktisatın Robinson Crusoe'ünü toplum ve toplumsal konularla buluşturmuştur. Ancak Weber'e göre bu iki güdünün çalışması neticesinde ortaya çıkan belli süreçler ve kurumların kökenleri hakkında saf ampirik açıklama getirmekten ileri gidememiştir (Kahn, 1990, ss. 237-38).

Bruno Hildebrand (1812 – 1878) List gibi Almanya ekonomik olarak nasıl gelişir sorusunu cevaplamaya çabalar. Ele aldığı temel konu başlığı, ekonomik gelişim süreci olarak düşünülürse bunun gerçekleşmesine hizmet eden dinamikleri tespit etmeyi hedefler. Tarihsel süreçte gerçekleşen değişimleri izlemek, kurumsallaşmayı toplumsal dinamiklerle açıklamak ve tarihsel materyal toplamak ister (Ikeda, 2008, ss. 81-82). Tarih araştırmalarını yaparken hem Neoklasik varsayımlara karşı olduğundan hem de bunların yerine geçebilecek alternatifler aradığından insan doğası, kurumların gelişimi ve ulusal bağlamın üzerinde durur. İnsanoğlunun doğasını belirleyen unsurların tarihsel ve toplumsal gelişimde aranması gerektiğini vurgular. İnsanı kişisel maddi çıkarların güdülediğini kabul

etmez ve onu tarihin bir ürünü olarak niteler. Ahlaki değerler, din, adetler ve gelenekler, ekonomik davranışı belirleyen ana unsurlardır. Ayrıca iktisat ve diğer sosyal bilimlerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğuna dikkat çeker. (Gay, 1941, s. 10; Ulutan, 1978, s. 398; Çöloğlu, 1987, s. 161). Sonuç olarak Hildebrand, toplum bilimlerinde ulus bağlamından kopuşu simgeleyen kozmopolitanlık yerine organik toplum yapısını koyar. Rasyonel birey yerine içinde yetiştiği toplumun kurumları, kültürü ve ortak köklerinden etkilenen ulus bilincine sahip insanı ele alır. İndirgenerek sığlaştırılan teori yerine ait olduğu ulusun tarihini ve değişimini kapsayan bir bakış açısı geliştirmek ister.

Karl Knies (1821 – 1898)' in diğer eski Okul temsilcileri içerisinde özel bir öneme sahip olduğu düşünülür. Alman Tarihçi Okulu'nun kuramını oluşturup, doktrini sistemleştiren kişi olarak kabul görür. Ashley (1895, s. 118)'e göre Knies, tüm harekete bir önsöz sağlayan kişi olmuştur. Knies, klasik yaklaşımın varsayımlarını eleştirerek, özel çıkar ve bencil davranış figürlerinin, iktisadı belirleyen ana unsur olarak kabul edilmesine karşı çıkar. Mutlak iktisadi kanunların var olamayacağını bir sosyal bilim olan iktisadın, doğa bilimleri gibi kanun koyamayacağını ifade eder. İktisadın yapabileceği tek şey, düzenli tekrarları bulmak olacaktır. Bunu yapabilmek içinde tarihsel süreç içerisinde iktisadi araştırmalar yapmak gerekir. Bu iktisadın tek meşru uygulamasıdır (Kazgan, 1997, s. 173; Savaş, 1998, ss. 503-504). Teorinin katılığına karşı çıkan Knies' in tarihsel görelilik vurgusu dikkatli olmayı gerektirir. Çünkü buradaki görelilik, iki ayrı duruma atfen kullanılır. Bir taraftan, tarihsel süreçte insan ruhu, ekonomi, hukuk, politika ve dini konuların birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğunu ve dolayısıyla birbirlerinden etkileneceklerini ifade eder. Diğer taraftan tarihsel gelişimin sürekliliği yani değişim konusunda ısrarcıdır (Gay, 1941, s. 9).

Birey ve toplum konusunda Hildebrand' ı izler. Bireylerin toplamından oluşan ve ulus bilincine sahip olmayan topluma karşı çıkar. Bireyin motivasyonunu sağlayan tek güdünün bencillik olamayacağını toplumsal kurumlarla ilişkili sosyal yaradılışı üzerinde devlet ve toplumun rolünün büyük olacağını ifade eder (Gay, 1941, s. 10). Aynı zamanda özgür irade ve her insanın eşsizliğine yaptığı vurgu çelişki olarak kabul edilir. Ancak Knies aslında doğa ve kültür arasında yer alan tarihçi bilimleri, her ikisinin özelliklerini sentezleyen bir ara çözüm olarak sunmuştur. İktisadı, tarih kullanan bilimler arasında kabul edip ekonomik ilişkilere gömülü özgür iradeden bahseder. Özgür irade, bir anlamda irrasyoneldir. (Kahn, 1990, s. 240).

Tarihçi Okulun görüşlerinin önem kazandığı bu dönemde, dinin etkisi zayıflar ve kalan dini duygular da ulus ve devlet kavramlarını güçlendirmeye yönelir. Alman Lutherianizmi; dindar kişinin kayıtsız şartsız devlet otoritesine boyun eğmesi gereğini savunur. Protestan ahlakın etkisiyle topluma ve birliğe ait olma hissi oldukça güçlüdür. Dolayısıyla toplumun faydasını artıracak, her türlü devlet müdahalesine izin verilmesi gereksinimi doğar. Bu nedenlerle Okul, devleti yüceltir. Devlet müdahalesini gerekli gören Okul, gümrük koruması yanlısı yani serbest ticaret karşıtı olarak tanınır. Liberalizmi yaratan koşullar her zaman, her yerde mevcut değildir. Alman devletine ulusal üreticilerin korunması, sosyal güvenlik sisteminin kurulması, sosyal adaletin sağlanması gibi görevler düşer. Bu nedenle Alman Tarihçi Okulu, devlet müdahalesinin iktisat politikasının temelini oluşturması gerektiğini savunur. Hem eski hem de yeni tarihçiler, yasaların ve kurumların göreliliğini, teorinin

somut gerçeklerden başlaması gerektiğini ve insan davranışlarını belirleyen unsurlar ile toplum bilimleri arasında sıkı bir ilişkinin varlığını savunur (Ulutun, 1978, ss. 396-397; Savaş, 1998, ss. 498; 490)

3.4. 1871 Yılı Sonrası ve Yeni Alman Tarihçilerinin Kalkınma ve Kültür Fikirleri

İlk etapta 38 devletten oluşan Alman Konfederasyonu'nda, ortak bir devlet başkanı, ortak bir hukuk sistemi, ortak yurttaşlık söz konusu değildir. 1871 yılına kadar Alman devletleri arasında tam bir birleşme gerçekleşmemiş ancak onlara hatırlatılan ortak kültür aracılığı ile birbirine bağlı bir toplum yavaş yavaş inşa edilmiştir. Bunca yıl süren iç çekişmeler ve tehditlerden sonra dil, gelenek, halk hikayeleri, halk şarkıları ve aynı coğrafya sayesinde bir araya gelen toplum, klasik ekonomik liberalizmden farklı bir liberalizm anlayışı sentezleyerek güçlü devlet ve ortak kültüre dayalı bir üst kimlik ile yeni bir ülke ekonomisi yaratmıştır. Alman devletlerindeki halkların dil, inanç, değer, gelenek ve toplumsal diğer alışkanlıklarından dolayı bir bütün oldukları fikirlerinin yerleşmesi ve 1871'de resmi olarak Alman İmparatorluğu'nun kurulması, Yeni Alman Tarihçileri'nin fikirlerindeki değişimi de yansıtmaktadır. Yeni Alman Tarihçi Okulu'na, Manevi Tarihçi Okul'da denilmektedir.

Genç tarihçilerden Adolph Wagner (1835-1917), kamu mülkiyetinin genişlemesini, gelir dağılımını yeniden düzenleyecek vergilerin uygulanmasını ve şehirdeki arazi sahiplerinin, artan rant gelirlerinin vergilendirilmesini savunur. Anayasal haklar ve dolayısıyla sosyal politika önem kazandır. 1872 yılında bir Sosyal Politika Derneği kurulur ve işçilerin hakları konusunda sosyal politikalar üzerine çalışılır. Bu fikirler ve devlete sosyal alanda yüklenen bu yeni görevler, 1848 döneminde başlayan halk ve işçi sınıfı mücadeleleriyle tutarlıdır. Devletin gücünü zayıflatmadan, sosyal huzuru sağlamak ve böylece üretimin sürdürülmesi mümkündür. Yeni temsilciler, iktisat teorisi ve iktisat tarihi arasında amaç ve yöntem farkı bulunmadığını belirterek, tümevarımın tek yolunun tarihi belge ve materyallere dayanmak olduğunu ortaya koyarlar (Çöloğlu, 1987, ss. 162 – 63; Savaş, 1998, s. 506; Ulutun, 1978, ss. 398 – 99).

Gustav von Schmoller (1838 – 1917) önceki nesilden farklı olarak tüm tarihi gerçeklere ihtiyaç olduğunu ifade ederek, analizlerinde normatif göndermelere yer verir. Bu durumda tarihsel araştırmayı, tam anlamıyla yorumsama ve hikayeleme için kullanır. Schmoller' in amacı, düşüncenin ve toplumun evrimini incelemektir. Bu bağlamda Dilthey' in hermeneutik anlayışına yaklaşmaktadır. Dilthey' e göre metinlerin yorumlanmasında yazarın içinde bulunduğu toplum koşulları ve tarihi süreç etkili olur. Bu nedenle yöntemi, tarihsel, ampirik ve tümevarımcıdır. Mardellat (2009, s. 601)'e göre Schmoller iktisadi yaşamın sadece, ahlaki düzenin, değerlerin, geleneklerin, kanunların ve kuralların tarihsel gelişimini bilmek suretiyle anlaşılabilirliğine inanır. Schmoller, sosyal eşitlik ve sosyal refah gibi normatif kabullere göre toplumsal düzenin çerçevesini formüle etmeye çalışır. Neoklasik iktisatın kullandığı toplumsal düzen kavramında üç temel hata olduğunu belirtir. Her şeyden önce kullandıkları refah kriterinin ahlaki boyutu yoktur. Ayrıca insan davranışlarını araştırırken insan emeğinin önemli özelliklerini ihmal ederler. Son olarak, kayıp ahlak ve kusurlu davranış nedeni ile hükümet müdahalesi ile ilişkili hatalı politik tavsiyeler ortaya çıkabilir. Oysa kapitalist

ekonomide geniş çaplı devlet müdahalesinin kabulü Schmoller' in ekonomi politikasının en can alıcı mesajıdır. Sonrasında ise hukuk, ahlak ve kurumlar aracılığıyla analiz yapılarak dayanak tesis edilmesi gelir. O'na ait kurumculuğun özü, kurumlar, alışkanlıklar, kurallar ve tüm bunların evrimi ile ilgilidir. Schumpeter, Schmoller'i Amerikan kurumcularının babası olarak tanımlar (Heinrich Nau ve Steiner, 2002, s. 1017).

Liberal teorinin temel zayıflığı, devletten bağımsız, soyut bir ekonomi toplumuna dair kurgusundan kaynaklanır. Adalet dağıtıcı ve müdahaleci bir kurum olan devleti, ekonomik yaşam alanının dışında kalmaya zorlar. Bu durumda kendi kendini yönetme anlayışı, toplumun temel mekanizmasını yani yapısal değişiklikleri yeterince anlama ve açıklama konusunda liberal doktrini aciz kılmıştır (Heinrich Nau, 2000, s. 509). Genç Tarihçi Okulun lideri kabul edilen Schmoller, sosyal politikaya doğru, kararlıca yönelen ve buna bilimsel bir temel veren kişidir. Onun ekonomi politikası bütünsel algılayışı, Alman bürokrasi yönetimi için bir gelenek haline gelir. Onun ekonomi doktrini, tarihçi bir bakış açısının ışığında, ahlaki evrimcilik ile idealist devletçiliği ilişkilendiren kapsamlı bir sosyal teori olarak görülür (Heinrich Nau, 2000, s. 531). Ancak Schmoller'in yöntemi, özellikle normatif yargılara yer vermesi nedeniyle Weber tarafından eleştirilir.

Max Weber (1864-1920), kendisini tarihçi okulun çocuğu olarak tanımlamaktadır. O'na göre ilgilendikleri sosyal bilim türü, kesin gerçekliğin ampirik bilimidir. Amaç ise gerçekliğin kendisine özgü eşsizliğini anlamaktır. Bir yandan bugünün koşullarında tekil olayların kültürel önemini ve ilişkileri, diğer yandan tarihsel olarak var olan nedenleri anlamak ister. Bu açıdan Weber, büyük ölçüde tarihçi geleneğin içerisinde yer alır. Ancak bu konuda bir fikir birliği söz konusu değildir. Çalışmalarında tarih ve sosyolojinin rakip iddialarını destekleyerek, metodolojisi hakkında tartışmaların doğmasına neden olmuştur (Oliver, 1983, s. 529). Schmoller ve Weber arasında bir metod tartışması olmasına rağmen 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan iktisat sosyolojisinin Alman geleneğindeki öncüleri olarak görülürler. Ekonomik davranış ve kararları belirleyen nedenleri, tarihsel süreçte sosyal, kültürel ve kurumsal bağlamdan ayırmadan anlama çabası, iktisat sosyolojisine kaynaklık eder. Weber, Neoklasik yaklaşımın kapitalizmi açıklarken kullandığı dayanakları, eksik ve hatalı bulmaktadır. Ekonomik aktörün fayda ve kar maksimizasyonu davranışlarına ve fiyat mekanizmasına dayandırılan kapitalist ekonomik ilişkilerin yetersiz bir açıklama olduğunu ifade eder. Weber'e göre piyasa, akılcı ekonomik davranış ve işbölümü sorunlu kavramlardır (Breiner, 1995, ss. 34-7). Bazı yorumculara göre Weber, sadece saf ekonomi teorisini sosyolojik bağlamda tercüme eder. Marjinalist teorisinin ekonomideki ajanlara atfettiği ekonomik insan davranışına tamamlayıcı sosyolojik bir açıklama sağlamak için araştırma yapar (Breiner, 1995, s. 33). Kapitalizmi anlama çabası Sombart'da devam etmiştir.

Werner Sombart (1863 – 1941), kapitalizmin köklerini aramış ve Marks'ın çıkarımlarının Almanya'daki gelişim sürecini anlamak için bir şey ifade etmediğine değinmiştir. O'na göre köylü sınıf ve tarımsal alandan uzak bu materyalist değişim hikayesi çok anlamlı değildir. Çünkü Almanya kendi gelişim sürecini, köylülerine ve onların katı ahlaki değerlerine borçludur (Mitchell, 1929, ss. 303-05; Harris, 1942, s. 806; Kahn,1990, s. 245). Sombart' a göre amaç, zamanı ve yeri belli bir tarihsel

süreçte modern kapitalist ilişkilerin nedenlerini anlamaktır. Farklı bölge ve ülkelerin ekonomik gelişim süreçleri ele alınarak tekil özelliklerinden arındırılırsa, modern kapitalizmin tümünde ortak olan özellikleri aydınlatılabilir (Rogin, 1933, ss. 225-26). Sombart, özellikle kültürel araştırmalarla bütünleştirdiği anlam ekonomisi ile nedensellik ilişkilerini bu teorik çerçevede bir araya getirmeye çalışır. Nedenselliği kabul eden Sombart, bu nedenleri açıklayan ilişki bağlamının toplumun kültüründe aranması gerektiğini savunur. Birey davranışları ile ortak veya kamusal aktivitelerin birbirinden ayrıldığı yerin motivasyon kaynağı olduğuna vurgu yapar. Kapitalist üretim ilişkilerinde bireyin motivasyonu olarak gösterilen kazanma isteğinin ortak aktiviteler yani toplumsal faaliyetlerde şekil değiştireceğini ve motivasyonun kaynağının kültürel unsurlara, ahlaki değerlere dönüşeceğini ifade eder. Birey, kolektif alandaki davranışlarını şekillendirirken ait olduğu toplumun sahip olduğu bilgiler, inançlar, kurallar, değerler gibi kurumlarından etkilenir. Rogin (1933, s. 230)'e göre Sombart, ekonomi gibi bilim dallarının kültürün nedenleri aydınlatma gücünden yararlanması gerektiğini savunur.

Alman Tarihçi Okulu, 1700'li yıllardaki Alman düşünce sisteminden ve tarih araştırmalarından yola çıkarak Almanya'nın kalkınmasının önündeki engelleri bulmayı hedefler. İlk temsilciler, Almanya'nın kalkınmasına dönük olarak belli bir politika çerçevesi veya tekrarlayan kurallar araştırmaya yönelirler. Her birinin araştırma yöntemleri ve ulaştıkları sonuçlar arasında farklar olmasına rağmen uzlaştıkları konu, tarihsel olayları anlamının ancak toplumsal bilinçle mümkün olacaktır. Toplumsal bilinç olarak ifade edilen kavramsal çerçeve, ortak ahlak ve kültürel değerler bütünüdür. Geçmişte Alman halklarının, farklı devletlerin baskısına maruz kalması, onları aynı kökten gelenlerle bir arada durmaya yöneltilir. Fikir alanında en çok üzerinde durulan ulusal birlik aynı zamanda ekonomik gelişmenin de temeli olarak görülür. Ulusal birliğe imkan tanıyan her öge, ekonomideki üretici gücün motivasyonu olarak görülebilir. Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar etkinliğini sürdüren Okulun en yeni temsilcileri daha çok kapitalist üretim ilişkilerini anlamaya odaklanmışlardır. Almanya'nın kalkınma sorunu yerine kapitalist ilişkileri anlamaya çalışmaları, temele oturtulan kültür ve ahlak kavramlarının önemini değiştirmemiştir. Okul'un fikirleri ve reformist ruhu, 20 yüzyılın ikinci yarısında tamamen ortadan kalmamıştır. Özellikle 1945 sonrasında Batı Almanya ekonomi politikası baştan yaratılmış ve o dönemin ekonomi politikasının çekirdeğini oluşturan Ordoliberalizm, bir yandan Alman tarihçilerini eleştirirken, diğer yandan Onların etkisinde kalmıştır. Freiburg Okulu'nun Ordoliberalizmi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da *sosyal piyasa ekonomisinin* yaratılmasının dayandığı teorik temellerin önemli bir parçasını oluşturmuştur (Barry, 2014, s. 100; Vanberg, 2014, s. 2).

Tarihsel süreç içerisinde Alman tarihindeki gelişmeler ve ATO'nun iktisadi düşüncelerinin birbirleri üzerindeki etkisini gözlemek mümkündür. Ele alınan konu başlığı bağlamında kültürel kurumlara verdikleri önem ve bunların ekonomik gelişim sürecinde oynadıkları rol üzerinde durulmuştur. Tarihsel süreçte ortaya çıkan toplumsal dinamikler ve bunların birbirleriyle olan etkileşimi, Alman Tarihçi Okulun doğuşunun nasıl şekillendiğini net bir biçimde ortaya koyar. Roberts (2016, s. 699)'in Fransa için yaptığı bir tespit, bu durumu doğrular niteliktedir. Fransa, 1789 yılında hem

serfliği hem de feodal düzeni kaldırır. Fransa'da toprak üzerinde doğuştan kazanılan hakların sonunu getiren bu gelişme, toprağın kişiler tarafından alınıp satılması sonucunda arazi sahiplerinin sayısını artırır. Ancak bu durum İngiltere'de olduğu gibi tarımsal ilerlemenin gerçekleşmesine yetmez. İlerleme hem çok daha yavaş hem de farklı bir şekilde gerçekleşir. Bu durum yaşananların benzerliği hakkındaki genellemelerin boş olduğunu göstermektedir. ATO'nun kültürel muhafazakarlığı, ulusal birliğe yönelmesine ve gelişmenin sırrını kendi kökenlerinde aramasına neden olmuştur ve bir başka ülkeyi taklit etmekten daha başarılı sonuçlar vermiştir.

Tüm bunların yanı sıra şüphesiz ATO'nun yöntemini eleştiren görüşlerde vardır. Letiche, Hildebrand ve Jaffe (1955, s. 36) tarafından Alman Tarihçilerinden etkilenen ABD'li iktisatçılara dair yapılan tartışmada Hildebrand, Hegelian gelenekten ilham alan Eski Alman tarihçilerin saf iktisat teorisinin geliştirilmiş niteliklerinin yerine ikame edilebilecek yeni kavramları ararken kullandıkları çeşitli tarih felsefesi akımlarının bir çıkmaz yarattığını ifade eder. Tarih felsefesi ile farklı bir tür genelleştirmenin ortaya çıkabileceği tamamen göz ardı edilmiştir. Tarih araştırmaları sonucunda ortaya konulanlar, entelektüel kafa karışıklığı olarak yorumlanır. Bu nedenle Alman geleneğinin tarihsel hikayelemesi, gerçeklerin biriktirilmesine yarayan, dar açılı ve bir yere varamayan bir yöntemdir.

Alman Tarihçileri birbirlerinden çok farklı görüşler ortaya koyduklarından bunları tek bir çatı altında toplamak, yalnızca bir Okula ait gibi aktarmak doğru bir yaklaşım değildir (Pearson, 1999, s. 559). Roscher'in "klasik bir yemekte tarihi sos" sunmaktan daha fazlasını yapmadığı birçok bilim insanı tarafından kabul görmektedir. Hildebrand ve Knies' da yöntem bağlamında sorunlu bulunurlar. Neoklasik Okul' u toplum bilimleri için fizik yasaları önermekle suçlarlar ancak karmaşık insan doğasını, analizden çok uzak bir alana oturtmak da kabul edilebilir değildir. (Pearson, 1999, s. 550). Eski ATO mensupları kullandıkları tarih araştırmaları ile değişim geçiren kurumların dinamik süreçleri içerisinde ekonomik gelişimin kaynağı olarak tariflenebilecek bir dayanak aramışlardır. Hegelian bir bakış açısı ile kültür ve onunla etkileşim halindeki her kurum, ulusu harekete geçirecek güdünün kaynağı olarak düşünülmüştür.

4. Sonuç

Çalışmada Okul'un kendi yöntemi kullanılarak, tarihsel olaylar ile düşünce sistemi arasındaki bağ yakalanmak istenmiştir. Tarihsel olarak ortaya çıkan önemli olayların Alman devletlerinin idari yapısını ve toplumun kültürel kurumlarını nasıl değiştirdiği izlenerek tüm bunların iktisadi düşüncede ve ekonomik yapıda yol açtığı değişim ele alınmıştır. Ortak değerlerle güçlenen toplumsal birlik fikrinin ekonomik alanda üretici gücü yaratması, uzun yıllar diğer ülkelerin gerisinde kalan ve fakirleşen Almanya'nın zenginleşme ihtiyacına hizmet etmiştir. Ayrıca Almanya'daki reformların en önemlilerinden biri olan eğitim alanındaki yenilikler eğitilmiş bir insan gücü yaratarak ekonomik gelişmeye yardımcı olmuştur. Fikri ve vicdani hür aynı zamanda eğitimle niteliği artmış bireylerden oluşan bir toplum, üretici güce eşlik edecek bir yaratıcı gücün de ortaya çıkmasına olanak sağlamış olabilir. Zaman içerisinde gerçekleşen ekonomik ilerlemenin nedenlerini toplumsal değerleri

ve kültürel kurumlarına dayandıran bir iktisadi görüş ortaya koyan Alman Tarihçi Okulu'nun eski ve yeni mensupları arasında bazı farkların ortaya çıkması da kaçınılmaz hale gelmektedir. Zamanla değişen koşullar ve kurumsal evrim neticesinde Eski ve Yeni Tarihçilerin görüşleri de değişime uğramaktadır. Yeni tarihçiler tarih araştırmalarına ve iktisat tarihine daha fazla önem vermiş dolayısıyla toplumsal olayları anlamlandıracak manevi değerleri daha ön planda tutmuşlardır. Eski tarihçiler ise bir ekonomi teorisi oluşturmak istemeseler de Klasik geleneğin izlerini taşırlar. Almanya'nın kalkınmasını sağlamak için kalkınma aşamaları tanımlama çabaları bunun göstergesidir. Özellikle Roscher ve Knies'da rastlanan bu durum tarihi olayların analizi ile tekrar eden olayları ve bunların motivasyonlarını tanımlama isteği, bir tür kural koyma çabası olarak düşünülebilir. Yeni Tarihçiler, devlete yüklenen misyon açısından da bir miktar farklıdırlar. Sosyal politikalara ağırlık veren ve temel hak ve hürriyetlere imkan tanıyan bir devlet yapısı ön plandadır. Anayasa yurttaşın güvencesi olmaya devam ederken güçlü devlet anlayışı kendini korumaktadır.

Alman Tarihçi Okulun temsilcileri genel olarak, salt rasyonellik iddiası ile kültüründen ve duygularından arındırılan ekonomik insana karşı çıkmaktadırlar. Bir bireyin herhangi bir durum karşısında yalnızca öznel yargıları ile hareket etmesi neredeyse olanaksızdır. Birey, yetişirken ortak değerlerini, geleneklerini, inançlarını, yemeklerini, oyunlarını, türkülerini, hikayelerini öğrendiği bir topluma aittir ve zaman içerisinde içselleştirdiği bu kültürel çerçeveye göre hareket edeceği aşikardır. Daha önce de belirtildiği gibi kültür, bireylerin üzerlerine fark etmeden giydikleri bir elbise gibidir. Alman Tarihçileri'ne göre kültür, kişiyi ulusal bilince erıştiren ve motive eden bir nedendir. Alman Tarihçiliği'nde bireyi güdüleyen bir tür üst bilincin varlığı kabul edilmiştir. Bu nedenle ekonomik gerçeklik ancak ortaya çıktığı tarihsel bağlam, ortaya çıktığı coğrafya ve topluma özgü diğer unsurlarla anlaşılabilir. Değer, gelenek, ahlaki kural, alışkanlık gibi kültüre özgü unsurları, o toplumda şekillenen her türlü ilişkiyi anlamının ve hatta nedenleri keşfetmenin en önemli anahtarı olarak görürler. Toplumun maneviyatına verdikleri önem ve devleti yücelten bakış açıları nedeniyle muhafazakâr olarak nitelenirler. O dönemde Almanya'da yaratılan ortak değerlere sahip yeni birey, ekonomik gelişmenin ve ulus olarak yükselmenin ana nüvesi olmuştur. Alman topraklarında yüzyıldan fazla bir süre hüküm süren Tarihçi Okul geleneği, toplumun kendisini tanımasını mümkün kılmıştır. Bir toplumun ve ekonominin geçirdiği evreler ve bunların nedenlerini betimleyebilmek, zaman döngüsü içerisinde değişen dönem şartlarını ve bunların kurumlar üzerindeki etkilerini anlamak ve tüm bunlara dair olay örgülerini ortaya koyabilmek, ilerleme için kullanılacak alternatif yolları artırır. Bu ilerleme, hem iktisadi düşüncenin hem ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlar.

KAYNAKÇA

- Ashley, W. J. (1895). The Historical School, a Retrospect. Publications of the American Economic Association, Vol. 10, No. 3, Supplement, Handbook of the American Economic Association 1895. Together with Report of the Seventh Annual Meeting, pp. 117-118.
- Barry, T. J. (2014). The Germination of German Economics: A Bounded School through European Integration, Which Theorized Without Theory, International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences, Vol. 3, No. 6, pp. 85-108.

- Breiner, P. (1995). The Political Logic of Economics and the Economic Logic of Modernity in Max Weber. *Political Theory*, Vol. 23, No. 1, pp. 25-47.
- Chang Ha-J. (2002). Kicking Away the Ladder: How the Economic and Intellectual Histories of Capitalism Have Been Re-Written to Justify Neo-Liberal Capitalism, *Post-autistic Economics Review*, Issue no. 15, 1
- Çöloğlu, H. (1987). *İktisadi Sistemler Sistem – Doktrin – Eleştiri*, Gazi Üniversitesi İİBF Yayınları: Ankara.
- Dorfman, J. (1955). The Role of the German Historical School in American Economic Thought. *The American Economic Review*, Vol. 45, No. 2, Papers and Proceedings of the Sixty-seventh Annual Meeting of the American Economic Association (May, 1955), pp. 17-28
- Fourcade-Gourinchas, M. (2001). Politics, Institutional Structures, and the Rise of Economics: A Comparative Study. *Theory and Society*, Vol. 30, No. 3, pp. 397-447
- Fulbrook, M. (2017). *Almanya'nın Kısa Tarihi*. Çev. Gürses, Sabri. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi: İstanbul.
- Fullbrook, E. (2007). *Real World Economics: A Post-autistic Economics Reader*. Anthem Press: London.
- Gay, E. F. (1941). The Tasks of Economic History. *The Journal of Economic History*, Vol. 1, pp. 9-16.
- Grimmer-Solem, E. & Romani, R. (1999). In Search of Full Empirical Reality: Historical Political Economy, 1870-1900. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 6:3, pp. 333-364.
- Harris, A. L. (1942). Sombart and German (National) Socialism. *The Journal of Political Economy*, Vol. 50, No. 6, pp. 805 – 835.
- Heinrich Nau, H. (2000). Gustav Schmoller's Historico-Ethical Political Economy: ethics, politics and economics in the younger German Historical School, 1860-1917. *European Journal History of Economic Thought*, 7:4, pp. 507-531.
- Heinrich Nau, H. & Steiner, P. (2002). Schmoiler, Durkheim, and Old European Institutional Economics. *Journal of Economic Issues*, Vol. XXXVI No. 4, pp. 1005-24.
- Ikeda, Y. (2008). The German Historical School: Toward the Integration of the Social Sciences. *The History of Economic Thought*, Vol. 50, No. 1, pp. 79-95.
- Kahn, J. S. (1990). Towards a History of the Critique of Economism: The Nineteenth-Century German Origins of the Ethnographer's Dilemma. *Man, New Series*, Vol. 25, No. 2, pp. 230-249
- Kazgan, G. (1997). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koslowski, P. (1997). Economics as Ethical Economy in the Tradition of the Historical School. Introduction. Eds. Koslowski, P., *The Theory of Ethical Economy in the Historical School: Wilhelm Roscher, Lorenz von Stein, Gustav Schmoller, Wilhelm Dilthey and Contemporary Theory*. Springer: Germany., pp. 1-14.
- Letiche, J. M., Hildebrand, G. H. & Jaffé, W. (1995). Discussion. *The American Economic Review*, Vol. 45, No. 2, pp 29-39.
- Mardellat, P. (2009). Max Weber's critical response to theoretical economics, *Euro. J. History of Economic Thought*, 16:4, pp. 599-624.
- Michaelides, P. G. & Milios, J. G. (2009). Joseph Schumpeter and the German Historical School. *Cambridge Journal of Economics*, 33, pp. 495-516.
- Milonakis, D. & Fine, B. (2009). *From Political Economy to Economics Method, The Social and The Historical in The Evolution Of Economic Theory*, Routledge, London and New York.
- Mitchell, W. C. (1929). Sombart's Hochkapitalismus. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 43, No. 2, pp. 303-323.

- Oliver, I. (1983). The 'Old' and the 'New' Hermeneutic in Sociological Theory. *The British Journal of Sociology*, Vol. 34, No. 4, pp. 519-553.
- Pearson, H. (1999) Was There Really a German Historical School of Economics? *History of Political Economy*, 31:3, pp. 547-562.
- Prendergast, R. (2006). Schumpeter, Hegel and the vision of development. *Cambridge Journal of Economics*, 30, pp. 253-275.
- Porter, T. M. (1986). *The rise of statistical thinking, 1820-1900*. Princeton University Press: USA.
- Roberts, M. (2016). *Dünya Tarihi 18. Yüzyıl ve Sonrası 2. Cilt, Çev. Erman, İ. Ve Akgün, T. İnkılap Kitabevi: İstanbul.*
- Rogin, L. (1933). Werner Sombart and the "Natural Science Method" in Economics. *The Journal of Political Economy*, Vol. 41, No. 2, pp. 222-236.
- Rothbard, M. N. (1960). The Politics of Political Economists: Comment. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 74, No. 4, pp. 659-665.
- Rutherford, M. (2001). Institutional Economics: Then and Now. *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 15, No. 3, pp. 173-194
- Savaş, V. F. (1998). *İktisatın Tarihi, Avcıol Basım Yayın: İstanbul.*
- Sheptun, A. (2005). The German Historical School and Russian Economic Thought. *Journal of Economic Studies*, Vol. 32 Iss 4 pp. 349 – 374
- Shionoya, Y. (2001). Introduction. eds. Shionoya, Y., *The German Historical School The Historical and Ethical Approach to Economics*, Routledge Studies in the History of Economics, London and New York. pp. 1-6.
- Shionoya, Y. (2005a). Rational Reconstruction of The German Historical School: An Overview. Eds. Shionoya, Y., *The Soul of the German Historical School (Methodological Essays on Schmoller, Weber and Schumpeter) vol 2*. Springer: Boston. pp.1-11.
- Shionoya, Y. (2005b). A Methodological Appraisal of Schmoller's Research Program. Eds. Shionoya, Y., *The Soul of the German Historical School (Methodological Essays on Schmoller, Weber and Schumpeter) vol 2*. Springer: Boston. pp.13-28.
- Tilly, C. (2001). *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu. Çev. Emiroğlu, K., İmge Yayınları: Ankara.*
- Ulutan, B. (1978) *İktisadi Doktrinler Tarihi, Ötüken Neşriyat A.Ş.: İstanbul.*
- Vanberg, V. J. (2014). Ordnungspolitik, the Freiburg School and the Reason of Rules, *Freiburger Diskussionspapiere zur Ordnungsökonomik*, No. 14/01, AlbertLudwigs-Universität Freiburg, Institut für Allgemeine Wirtschaftsforschung, Abteilung für Wirtschaftspolitik, Freiburg i. Br, pp. 1-17.
- Yalçın, A. (1983). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi, Ankara Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi: Ankara.*
- <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/transformingsociety/tradeindustry/importexport/overview/protectingbritishtrade/> Erişim tarihi: 20.10.2020.

UNDERSTANDING THE RELATIONSHIP BETWEEN CULTURAL INSTITUTIONS AND ECONOMIC DEVELOPMENT WITH THE METHOD OF HISTORICAL RELATIVITY: THE GERMAN HISTORICAL SCHOOL

Hale KIRMIZIOĞLU

One of the topics that scholars in the field of macroeconomics are most interested in is the reasons for the wealth of the economy. From past to present, the increase in capital formation and accumulation in the economy and the desire to have more capital accumulation from other countries have occupied philosophers. Studies in this field with the orthodox economics approach have discussed how this can be improved by considering efficiency in resource use. However, some schools of economics abandoned this materialist point of view and connected the basis of increasing production to social factors. The difficulties and desperation faced by societies in the historical process have a share in the development of economic activities. Some of the schools of economics carry out an analysis of the social structure arising from the relations of production. However, the German Historical School (GHS) attempts to explain the relations of production with social factors. They associate the change of relations of production existing in the economy with cultural elements in the social structure. Considering that the linkage between social structure and economic structure has a dynamic and mutual interaction, certain periods and countries are encountered in which both perspectives are correct. This study examines how moral values, traditions, social habits, language and many other cultural elements of society shape the development process in the economy, according to the general perspective of the German Historical School. The German Historical School argues that a social structure that will support economic development can be created based on historical research. It is expected that the historical events that create change in the society in the historical process will create a superior consciousness and this will facilitate the economic development process. Germany's less economic development relative to other European countries can be explained by the

* "Kırşehir Ahi Evran University, Economics, halekirmizioğlu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8869-9933

economic losses it has experienced through land-bound uneducated labor, the irregularity in the administrative structure and free trade. In order to struggle all these difficulties, the existence of an individual with “superior social consciousness” and a strong state were required. In this context, cultivating individuals who are loyal to their society, have moral values and free will through the law and education reforms happened in the social field has increased the production potential. Keeping a society consisting of individuals with socially superior consciousness together with a common culture has also made it possible an integration in the administrative structure. These events in Germany and their results were emerged with the contributions of the philosophers of the relevant period in Germany.

This study search by the historical relativity method of the German Historical School the changes in the society as a result of the events in the history of Germany. Thus, it can be observed the link between cultural institutions and the economy. After the Peace of Westphalia, the administrative structure and other conditions in Germany were explained and the linkages between these and the thought system that had sprouted at that time was tried to be established. For these purposes, the study is designed in two parts, and in the first part, representatives and general views of the German Historical School are included. In this section, the historical relativity method that based on understanding and the moral values and cultural institutions that will make understanding possible are evaluated. In the second part, the events in German history and the ideas of German thinkers are discussed together in order to understand the economic thought that bases the relationship between culture and economy on historical events. Due to the point of view of the German Historical School, morality, moral rules, moral values, traditions, beliefs and habits are used as cultural institutions throughout the study. The second part is designed as four subtitles. The reason is that there are four periods used to express turning points in German history in general. These dates, chosen to monitor the historical process, are used to refer to five main historical events that influenced the development of Germany. In addition to the historical events discussed in the first and second subtitles, the national unification views of Edmund Burke, Wilhelm Friedrich Hegel and Friedrich List, who inspired the GHS, are given in relation to historical events. In the third and fourth sub-titles, the events in German history are conveyed by associating them with the economic development ideas of the representatives of GHS and the cultural elements that are seen as a source of motivation. The old and new representatives whose opinions are included in these sections; Wilhelm Roscher, Bruno Hildebrand, Karl Knies, Adolph Wagner, Gustov von Schmoller, Max Weber and Werner Sombart. The main reason why these representatives are accepted as belonging to the tradition of the School is their efforts to understand the economic development with their historical studies and the references they make to the culture and the traditions and moral values

Representatives of the German Historical School generally oppose the economic man, who is purged of his culture and emotions with pure rationality. It is almost impossible for an individual to act only with his/her subjective judgments in the face of any situation. The individual belongs to a society where he learned common values, traditions, beliefs, foods, games, folk songs and stories while

growing up, and it is obvious that he will act according to this cultural framework that he internalized over time. Culture is like a dress that individuals wear without realizing it. According to German Historians, culture is a cause that motivates and raises a person's national consciousness. For this reason, economic reality can only be understood in terms of the historical context in which it emerged, the geography in which it emerged, and other elements specific to the society. They see cultural-specific elements such as values, traditions, moral rules, and habits as the most important key to understanding all kinds of relationships shaped in that society and even to discovering the reasons. They are characterized as conservative because of the importance they give to the spirituality of the society and their point of view that glorifies the state. At that time, the new individual with common values created in Germany became the core of economic development and rise as a nation. The tradition of the Historian School, which prevailed on German soil for more than a century, made it possible for society to know itself. Being able to describe the phases of a society and economy and their reasons, to understand the changing conditions of the period in the time cycle and their effects on institutions increase the alternative ways that can be used for economic progress.